

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
(повне найменування закладу вищої освіти)

Географічний
(назва інституту / факультету)

Кафедра фізичної географії, геоморфології та палеогеографії
(назва кафедри)

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Директор/декан М. Д. Заячук
“ 07 ” 09 2021 року
(для внутрішньо-інститутських, внутрішньо-Факультетських обов’язкових та вибіркових дисциплін, які читаються найіших інститутах, факультетах)

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни

«Основи раціонального природокористування і охорони природи»
(назва навчальної дисципліни)

обов’язкова

(вказати: обов’язкова/вибіркова)

Освітньо-професійна програма Географія
(назва програми)

Спеціальність 106 Географія
(вказати: код, назва)

Галузь знань 10 Природничі науки
(вказати: шифр, назва)

Рівень вищої освіти перший бакалаврський
(вказати: перший бакалаврський/другий магістерський)

Географічний
(назва факультету/інституту, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою)

Мова навчання українська
(вказати: на якій мові читається дисципліна)

Чернівці 2021 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Основи раціонального природокористування і охорони природи» складена

(назва навчальної дисципліни)

відповідно до освітньо-професійної програми Географія, 106 Географія, 10 Природничі науки, 21.12.20р.

(назва освітньо-професійної програми, код та назва спеціальності, галузь знань: шифр та назва; дата останнього затвердження або внесення змін)

Розробники: Добинда Ірина Петрівна, к. геогр. н., асистент

(П.І.Б. авторів, посада, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджено на засіданні кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії

Протокол № 1 від “ 25 ” серпня 2021 року

Завідувач кафедри

(підпис)

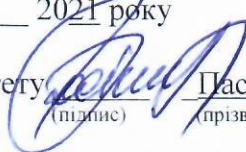
Рідуш Б.Т.

(прізвище та ініціали)

Схвалено методичною радою інституту / факультету

Протокол № 2 від “ 1 ” вересня 2021 року

Голова методичної ради інституту / факультету

(підпис)

Пасічник М.Д.

(прізвище та ініціали)

Погоджено з методичною радою інституту / факультету

(при умові, що читається дана дисципліна на іншому факультеті/інституті)

Протокол № _____ від “ _____ ” _____ 20__ року

Голова методичної ради інституту / факультету _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

1. Мета навчальної дисципліни: *Мета* курсу полягає у тому, щоб ознайомити студентів з основними положеннями природокористування та охорони природи, сформувавши у студентів уяву про особливості використання окремих видів природних ресурсів, а також проблеми, що виникають внаслідок антропогенного впливу на природне середовище, ознайомити з підходами до вирішення проблем в галузі охорони природи. Курс „Основи раціонального природокористування і охорони природи” присвячений вивченню сучасних проблем використання складових природи як природних ресурсів, їх охорони й відтворення та проблем охорони природи, зокрема ландшафтних комплексів. Вивчення курсу передбачає формування у студентів уявлень про основні засади природокористування й охорони природи, суспільне значення ресурсозбереження та природоохоронної діяльності.

Дисципліна включає відомості про природне середовище як джерело ресурсів, необхідних для життєдіяльності людства, а також про необхідність максимального збереження земної природи як запоруки його існування.

Завдання курсу: сформувавши у студентів чіткі поняття і уявлення про природне довкілля як невід’ємну умову життя людини, середовище її існування та джерело всіх необхідних ресурсів для суспільного виробництва, розкрити предмет, методи і місце дисципліни «Основи раціонального природокористування та охорони природи» в системі географічних знань, висвітлити її положення.

2. Результати навчання

У результаті вивчення дисципліни «**Основи раціонального природокористування та охорони природи**» у студентів повинні бути сформовані такі компетентності (згідно ОПП):

- **Загальні компетентності:** 1) Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; 2) Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; 3) Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
- **Спеціальні (фахові) компетентності:** 1) Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства; 2) Здатність синтезувати та застосовувати знання теоретичних основ географічних наук для моніторингу, оцінки природних умов, розвитку економіки, населення та соціальної сфери країн та, України зокрема; 3) Здатність інтерпретувати географічні процеси та явища для подальшого прогнозування особливостей співпраці країн на глобальному та регіональному рівнях та сталого розвитку.

Програмні результати навчання на основі освітньої програми "Географія":

- *Результат ПРН1.* Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук;
- *Результат ПРН2.* Знати і розуміти основні види географічної діяльності, їх поділ;
- *Результат ПРН4.* Аналізувати географічний потенціал території;
- *Результат ПРН 05.* Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області географічних наук;
- *Результат ПРН10.* Знати цілі сталого розвитку та можливості своєї професійної сфери для їх досягнення, в тому числі в Україні;
- *Результат ПРН11.* Дотримуватися морально-етичних аспектів досліджень, чесності, професійного кодексу поведінки;
- *Результат ПРН12.* Працювати в колективах виконавців, у міждисциплінарних проектах зокрема, та проводити дослідження на відповідному рівні;
- *Результат ПРН 17.* Оцінювати роль і місце України у сучасному світі, аналізувати і пояснювати особливості просторово організації природи, населення і господарства України;
- *Результат ПРН 18.* Синтезувати та застосовувати знання теоретичних основ географічних наук для моніторингу і оцінки природних умов, розвитку економіки, населення та соціальної сфери країн та, України зокрема.

У результаті вивчення дисципліни «Основи раціонального природокористування та охорони природи» студент повинен:

знати:

1. предмет, об'єкт та завдання основ раціонального природокористування та охорони природи;
2. основні поняття про природу, природокористування, природні ресурси, природні умови, природно-ресурсний потенціал;
3. класифікації природних ресурсів, їхні види, сучасний стан (в Україні, зокрема), засоби їх збереження, відтворення й охорони;
4. основні нормативні документи і закони України у сфері охорони навколишнього природного середовища та природокористування;
5. сутність природоохоронних проблем (в т.ч. і в Україні);
6. сучасні методи раціонального використання природних ресурсів;
7. заповідні території та об'єкти в Україні та світі;
8. особливості природних умов і ресурсів своєї місцевості;
9. основи теорії ноосферного вчення.

вміти:

1. аналізувати зміст географічної (картографічної зокрема) інформації стосовно оцінки природних умов та ресурсів;
2. аналізувати методи видобування і використання природних ресурсів.

3.Опис навчальної дисципліни

3.1.Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	1	1	4	120	30	30	-	-	60	-	залік
Заочна	1	1	4	120							залік

3.2. Структура змісту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усь ого	у тому числі					усь ого	у тому числі					
		л	п	ла б	ін д	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Теми лекційних занять	Змістовний модуль 1. Вступ. Географічні основи раціонального природокористування та охорони природи.												
Тема 1. Поняття про природокористування та охорону	8	2	2			4							

природи												
Тема 2. Історія розвитку природоохоронної справи в світі та в Україні	12	2	4			6						
Тема 3. Природні ресурси як об'єкти вчення і використання.	12	2	4			6						
Тема 4. Основні поняття охорони природи та збалансованого природокористування	6	2				4						
Тема 5. Принципи раціонального природокористування	10	2	4			4						
Тема 6. Сталий розвиток суспільства. Вчення В.Вернадського. Ноосферне природокористування	8	2				6						
Разом за ЗМ1	56	12	14			30						
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. Проблеми охорони природи. Охорона природи в Україні											
Тема 1. Наукові основи охорони природи. Природні ресурси України	8	2	4			2						
Тема 2. Основні джерела забруднення навколишнього середовища. Характеристика забруднень	8	2				6						
Тема 3. Охорона повітряного середовища. Парниковий ефект. Стан повітряного середовища України	12	2	4			6						
Тема 4. Вплив діяльності людини	6	2				4						

на гідросферу												
Тема 5. Земельні ресурси і їх охорона	6	2	4									
Тема 6. Охорона біологічних ресурсів	2	2										
Тема 7. Охорона ландшафтів, збереження ландшафтного різноманіття	12	4	4			4						
Тема 8. Міжнародна співпраця в галузі охорони природи. Регіональні проекти	10	2				8						
Разом за ЗМ 2	64	18	16			30						
Усього годин	120	30	30			60						

3.3. Темы (ключові питання) семінарських занять

№	Назва теми
1	
2	
...	

3.4. Темы (ключові завдання) практичних занять

№	Назва теми
1	Природні ресурси
2	Мінеральні ресурси України та питання їхнього використання
3	Водні ресурси України та питання їхнього використання і охорони
4	Земельні ресурси України та еколого-економічні питання їхнього використання
5	Кліматичні ресурси України та їхня охорона
6	Біологічні ресурси та еколого-економічні питання їх використання
7	Рекреаційні ресурси України та еколого-економічні питання їхнього використання
8.	Природно-заповідний фонд України

3.5. Темы (ключові завдання) лабораторних занять

№	Назва теми
1	
2	
...	

3.6. Тематика індивідуальних завдань

№	Назва теми/кількість балів
---	----------------------------

1	...
2	...

3.7. Самостійна робота студента

№	Назва теми/ кількість балів/форма контролю
1	Поняття про природокористування та охорону природи
2	Історія розвитку природоохоронної справи в світі та в Україні
3	Глобальні проблеми використання природних ресурсів
4	Природні ресурси як об'єкт вивчення і використання
5	Основні поняття охорони природи та збалансованого природокористування.
6	Принципи раціонального природокористування
7	Сталий розвиток суспільства. Вчення В. Вернадського. Ноосферне природокористування
8	Наукові основи охорони природи. Природні ресурси України
9	Основні джерела забруднення навколишнього середовища. Характеристика забруднень
10	Охорона повітряного середовища. Парниковий ефект. Стан повітряного середовища України
11	Вплив діяльності людини на гідросферу
12	Охорона ландшафтів, збереження ландшафтного різноманіття
13	Міжнародна співпраця в галузі охорони природи. Регіональні проекти

* ІНДЗ – для змістового модуля, або в цілому для навчальної дисципліни визначається викладачем, з урахуванням специфіки дисципліни.

4. Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання може бути досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання навчальної дисципліни, за умови, що кожна тема повинна бути здана хоча би на мінімальну оцінку. Роботи, які здаються невчасно без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності балів).

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

5. Засоби оцінювання

При вивченні дисципліни «Основи раціонального природокористування та охорона природи» рекомендується використовувати такі методи і форми контролю:

1. Для контролю засвоєння лекційного матеріалу: письмові модульні контрольні роботи; поточне тестування; оцінка за індивідуальне навчальне завдання; підсумковий усний екзамен (залік).
2. Для контролю і оцінювання практичних робіт: практична перевірка і оцінювання кожної практичної роботи.
3. Додатково: звіти, реферати, проекти (наскрізні проекти; індивідуальні та командні проекти; поточний та підсумковий тестовий контроль; залік.

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання можуть бути:

- контрольні роботи;
- стандартизовані тести;
- реферати;
- графічні роботи;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- контрольні роботи.

6. Форми поточного та підсумкового контролю

При вивченні дисципліни «Основи раціонального природокористування та охорона природи» рекомендується використовувати такі методи і форми контролю:

1. Для контролю засвоєння лекційного матеріалу: письмові модульні контрольні роботи; поточне тестування; оцінка за індивідуальне навчальне завдання; підсумковий усний екзамен (залік).
2. Для контролю і оцінювання практичних робіт: практична перевірка і оцінювання кожної практичної роботи.
3. Додатково : звіти, реферати, проекти (наскрізні проекти; індивідуальні та командні проекти; поточний та підсумковий тестовий контроль; залік.

З навчальної дисципліни навчальним планом передбачена форма контролю – **письмовий залік**.

Контрольні заходи включають поточний та підсумковий контроль знань студента. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та інших видів занять, написання модульних робіт, самостійної роботи і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі.

Загальна кількість балів, яку студент може отримати у процесі вивчення дисципліни протягом семестру, становить 100 балів, з яких 60 балів студент набирає при поточних видах контролю і 40 балів – у процесі підсумкового виду контролю (заліку).

Кількість балів за кожний навчальний елемент виводиться із суми поточних видів контролю. Кількість балів за змістовний модуль дорівнює сумі балів, отриманих за навчальні елементи даного модуля. Максимальна кількість балів складає: за 1 модуль – **15**; 2 модуль – **20** балів; практичний модуль – **20**; ІНДЗ – **5**.

Студент, який набрав протягом нормативного терміну вивчення дисципліни 60 балів та виконав навантаження за всіма кредитами, має можливість не складати іспит і отримати набрану кількість балів як підсумкову оцінку або складати залік з метою підвищення свого рейтингу за даною навчальною дисципліною. Якщо студент набрав менше 35 балів, він не допускається до складання заліку.

Підсумкова оцінка за навчальну дисципліну, з якої складається іспит, виводиться із суми балів поточного контролю за модулями (до 60 балів) та модуля-контролю (заліку) – до 40 балів. Відповідно до вимог Болонської угоди проводиться місцева (національна) шкала визначення оцінок і шкала ECTS. Для їх порівняння використовується вищенаведена таблиця.

Студент, який не отримав позитивні оцінки за підсумками роботи над кожним модулем, вважається не атестованим та не допускається до складання заліку. Допущеним до складання заліку студент може бути лише у разі відпрацювання всього матеріалу, передбаченого навчальним планом у повному обсязі, або тієї частини навчального матеріалу, за який отримано незадовільну оцінку, або за яким він не атестований.

Облік успішності за формами поточного контролю знань за двома модулями в межах академічних груп проводиться за такими видами роботи студента:

- підготовка ІНДЗ,
- комп'ютерне тестування,
- письмове визначення основних понять,
- контрольні роботи, самостійні роботи,
- виконання усіх практичних робіт.

Поточнооцінювання (аудиторна та самостійна робота)													Кількість балів (залік)	Сумарна к-ть балів		
Змістовий модуль №1						Змістовий модуль № 2						Практичний модуль				
Н.Е. 1.1.	Н.Е. 1.2.	Н.Е. 1.3.	Н.Е. 1.4.	Н.Е. 1.5.	Н.Е. 1.6.	Н.Е. 2.1.	Н.Е. 2.2.	Н.Е. 2.3.	Н.Е. 2.4.	Н.Е. 2.5.	Н.Е. 2.6.	Н.Е. 2.7.	Н.Е. 2.8.	20	40	100
3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3			

7. Рекомендована література

7.1. Базова (основна)

1. Атлас природних умов и ресурсів Української ССР.
2. Грицик В. Екологія довкілля. Охорона природи: навчальний посібник / В. Грицик, Ю. Канарський, Я. Бедрій. – Київ : Кондор, 2009. – 292 с.
3. Джигирей В. С., Сторожук В. М., Яцюк Р. А. Основи екології та охорона навколишнього природного середовища (Екологія та охорона природи). Львів, Афіша. 2000 — 272 с.
4. Добинда І.П. Пам'ятки археології як основа розвитку археологічного туризму Волинської області. І. П. Добинда. Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 795: Географія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2018. - С.53-59.
5. Добинда І.П. Пам'ятки архітектури та містобудування Волинської області та їхні територіальні характеристики / І.П. Добинда // Наук. вісн. Чернівецького ун-ту: Зб. наук.пр. Вип.655: Географія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2013. – С.27-31.
6. Заповідна справа в Україні: Навчальний посібник. / За загальною редакцією М.Д. Гродзинського, М.П. Стеценка. – К.: 2003. - 306 с.
7. Кирилюк М.І. Основи раціонального природокористування та охорона природи : підручник / М. І. Кирилюк; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. - Чернівці, 2012. - 351 с.
8. Конспект лекцій з дисципліни "Основи раціонального природокористування та охорони природи" . - Рівне: РДТУ, 68с.
9. Кукурудза С.І. Використання та охорона водних ресурсів : навч. посіб. : [для вищ. навч. закл.] / С.І. Кукурудза, О.Р. Перхач. – Львів : Вид.центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 304 с
10. Миланова Е.В., Рябчиков А.М. Географические аспекты охраны природы. - М.: Мысль, 1979. – 293 с.

11. Національний атлас України / за ред. Руденко Л.Г. - К.: ДНВП "Картографія", 2007.
12. Основи екології та охорони навколишнього природного середовища : навч. посібник / Я.І. Бедрій, В.С. Джигирей, А.І. Кидисюк.– Львів, 1999.– 238 с.
13. Охорона навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів в Україні. – К.: Знання, 2001. – 113 с.
14. Природа Украинской ССР. Внутренние воды. – Киев: Наук.думка, 1986. – 216 с.
15. Природа Украинской ССР. Животный мир. – Киев: Наук.думка, 1986. – 216 с.
16. Природа Украинской ССР. Климат. – Киев: Наук.думка, 1986. – 216 с.
17. Природа Украинской ССР. Ландшафты. – Киев: Наук.думка, 1986. – 216 с.
18. Природа Украинской ССР. Почвы. – Киев: Наук.думка, 1986. – 216 с.
19. Природа Украинской ССР. Растительный мир. – Киев: Наук.думка, 1986. – 216 с.
20. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування. – Львів: “Новий Світ - 2000”, 2004. – 248 с.
21. Царенко О.М., Несветов О.О., Кабацький М.О. Основи екології та економіки природокористування: Навчальний посібник – Суми: Університетська книга, 2001. – 326с. Червона книга України. Вони чекають на нашу допомогу / Упорядники О.Ю. Шапаренко, С.О. Шапаренко. – Х.: Торсінг, 2002. – 336с.

7.2. Допоміжна

1. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 41.
2. Закон України “Про природно-заповідний фонд України”. – Київ, “Парламентське видавництво”, 1999.
3. Заповідники України и Молдавии. – М.: Мысль, 1987. - 271 с.
4. Національний природний парк “Вижницький”: природа, рекреаційні ресурси, менеджмент / В.П.Коржик, І.І.Чорней та ін. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – 356 с.
5. Окружающая среда и человек: Учеб.пособ. для студ. вузов. – М.: Высш. Шк., 1986. – 415 с.
6. Природоохоронні території Української РСР / За ред. Д.І. Проценко. – К.: Урожай, 1983. – 175 с.
7. Червона книга України. Рослинний світ / За ред. акад. Шеляг-Сосонка Ю.Р. – К.: УЕ, 1996. – 608 с.
8. Червона книга України. Рослинний світ.– Київ : Глобал Консалтинг, 2009.– 911 с
9. Червона книга України. Тваринний світ.– Київ : Глобал Консалтинг, 2009.– 622 с

8. Інформаційні ресурси

1. Національний атлас України / за ред. Руденко Л.Г. - К.:ДНВП "Картографія", 2007 [Електронний ресурс]. - Режим доступу :<http://wdc.org.ua/atlas/default.html>
2. Червона книга України[Електронний ресурс]. - Режим доступу :<https://redbook-ua.org/>
3. Закон України про охорону природного навколишнього середовища [Електронний ресурс]. - Режим доступу :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.